

Χώρας αιχώρος

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΟΜΟΣ 2
VOLUME 2

ΤΕΥΧΟΣ 2
ISSUE 2

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2003
NOVEMBER 2003

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΚΟΚΚΩΣΗΣ ΧΑΡΗΣ

ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ ΗΛΙΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΠΕΤΡΑΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- ΕΜΠ
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- ΕΜΠ
Γιαννακούρου Τζίνα	- ΥΠΕΧΩΔΕ
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσημας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Δεμαθάς Ζαχαρίας	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- ΑΠΘ
Καρύδης Δημήτρης	- ΕΜΠ
Κοσμόπουλος Πάνος	- ΔΠΘ
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαντουβάλου Μαρία	- ΕΜΠ
Μελαχροινός Κώστας	- University of London, Queen Mary, UK
Μοδινός Μιχάλης	- Εθν. Κέντρο Περιβ. και Αειφ. Ανάπτυξης (ΕΚΠΑΑ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- University of Surrey, UK
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Universite de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Χαστάογλου Βίλμα	- ΑΠΘ

Διεύθυνση:

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας

και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ

Πεδιον Άρεως, 38334 ΒΟΛΟΣ

<http://www.prd.uth.gr/aeihoros> e-mail: aeihoros@prd.uth.gr

τηλ.: 24210 – 74456 fax: 24210 - 74380

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Περιεχόμενα

	Εισαγωγή	4
	Δελλαδέτσιμας Π.	6
Ο σχεδιασμός του χώρου: εξελίξεις και προοπτικές από το παράδειγμα της Ιταλίας	Μιτζάλης Ν.	32
Η εμπειρία πολεοδόμησης της περιφέρειας Westelijke Tuinsteden (Δυτικών κηπουπόλεων) του Άμστερνταμ	Τρασέλα Μ.	46
Αρχιτεκτονική τοπίου και προστατευόμενες φυσικές περιοχές. Προστασία και ανάδειξη του δάσους Δραγουντέλι στη Σιθωνία Χαλκιδικής	Γοσποδίνη Α., Μπεριάτος Η.	72
Η "κυριαρχία" της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και του καινοτόμου σχεδιασμού σε αναδυόμενα "διεθνο-τοπικο-ποιημένα" αστικά τοπία: η περίπτωση της Αθήνας 2004	Χαϊνταρλής Μ.	98
Νομικές και διοικητικές προϋποθέσεις εφαρμογής της Οδηγίας 92/43 στην Ελλάδα: εισαγωγικές σκέψεις και παρατηρήσεις		
	ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	
	Γοσποδίνη Α., Σκάγιαννης Π.	114
Σπουδές Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης στα Ελληνικά Πανεπιστήμια: προκλήσεις και προοπτικές	Παπαδούλης Α.	140
Η διαχείριση αναπτυξιακών πόρων σε φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές		
	ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	
	Ψυχάρης Γ.	160
	ERSA, Jyvaskyla, 2003	
	ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	
	Χαϊνταρλής Μ.	164
Andreas Papapetropoulos, La prise en compte de l'environnement par les procédures du droit de l'urbanisme en France et en Grèce	Χάλκος Γ.	168
Κ. Μπίθας, Οικονομική Θεώρηση της Περιβαλλοντικής Προστασίας	Βλόντζος Γ., Σούτσας Κ.	172
Α. Λαμπριανίδης, Η Επιχειρηματικότητα στην Ευρωπαϊκή Ύπαιθρο. Η Περίπτωση της Ελλάδας		
	ΑΠΟΨΕΙΣ	178
Συνέντευξη με τον Andy Thornley		180
Συνέντευξη με τον Thomas Reiner		186

Η διαχείριση αναπτυξιακών πόρων σε Φθίνουσες Βιομηχανικές Περιοχές

Απόστολος Παπαδούλης

Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του '70 οι περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ και ο ΟΟΣΑ ως σύνολο έχουν να επιδείξουν μία τάση αποβιομηχάνισης. Με τον όρο αποβιομηχάνιση, συνήθως νοείται μία τάση μείωσης της απόλυτης ή σχετικής σημασίας της μεταποίησης σε όρους κάποιου δείκτη, συνήθως προστιθέμενη αξία, παραγωγή, απασχόληση κ.λπ.. Στην Ελλάδα η τάση αποβιομηχάνισης υπήρξε έντονη. Σύμφωνα με στοιχεία του World Development Reports, η βιομηχανική απασχόληση ως ποσοστό στην συνολική απασχόληση μειώθηκε από το υψηλότερο σημείο του 29% το 1980, στο 24,2% το 1995. Το μερίδιο της προστιθέμενης αξίας της μεταποίησης στο εθνικό προϊόν μειώθηκε από 20% περίπου στα μέσα της δεκαετίας του 1970, σε περίπου 14% το 1996. (Πιτέλης, 1997· Παπαδούλης, 2000).

Κατά τον Best (1990), για το φαινόμενο της αποβιομηχάνισης θα πρέπει να διερευνηθεί και να αντιμετωπιστεί το βαθύτερο πρόβλημα της παραγωγικής ικανότητας. Το κυρίαρχο σύγχρονο φαινόμενο είναι η ανάδυση του νέου ανταγωνισμού, ο οποίος στηρίζεται σε νέες αρχές οργάνωσης της παραγωγής και της επιχείρησης στην βιομηχανία. Ειδικότερα, ο νέος ανταγωνισμός διακρίνεται από τον παλαιό –που στηρίχτηκε στις αρχές της μαζικής παραγωγής των Ford και Taylor– σε τέσσερις διαστάσεις. Και συγκεκριμένα: στην οργάνωση της επιχείρησης, στις μορφές συντονισμού στις διάφορες φάσεις της παραγωγικής αλυσίδας, στην οργάνωση του κλάδου και στους τύπους βιομηχανικής πολιτικής.

Ο νέος ανταγωνισμός απαιτεί στρατηγικές δράσεις και στις τέσσερις διαστάσεις και χαρακτηρίζεται από δραστηριότητες διαμόρφωσης της αγοράς, σε αντιδιαστολή με την απλή αντίδραση στις εξελίξεις της αγοράς. Η εμφάνιση του νέου ανταγωνισμού ασκεί πιέσεις σε όλες τις επιχειρήσεις για να αναδιοργανωθούν με βάση τις νέες αρχές παραγωγής (Καλογήρου, 1998· Best, 1990).

Την περίοδο αυτή, που χαρακτηρίζεται ως μεταβατική για το φορντικό σύστημα παραγωγής, εισάγονται νέα στοιχεία στην επιχειρηματική λειτουργία. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό, που επικρατεί, είναι η εντατική αναζήτηση κινήσεων προσαρμογής της επιχειρηματικής λειτουργίας στην νέα πραγματικότητα της ζήτησης. Η προσαρμογή αυτή επιτυγχάνεται με τρία μέσα: Πρώτον, με την προσφορά ευρύτερου φάσματος διαφορετικών προϊόντων, που να αντιστοιχούν σε ξεχωριστά τμήματα της αγοράς και μεμονωμένους πελάτες (είτε πρόκειται για επιχειρήσεις είτε για καταναλωτές) [Castells, 1984· Scott, 1988a· Harvey, 1989· Harvey και Scott 1989]. Δεύτερον, με την αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη λειτουργία της παραγωγικής μονάδας, προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι νεκροί χρόνοι, που μεσολαβούν ανάμεσα στις αλλαγές από προϊόν σε προϊόν, καθώς ο κύκλος ζωής του κάθε αγαθού γίνεται ολοένα μικρότερος (Storper και Scott 1989· Storper και Walker 1989· Cooke, 1992a· Jessop, 1992a· Scott και Storper, 1992· Yeung, 1994). Και, τρίτον, με την υιοθέτηση μίας διοικητικής και οργανωτικής αρχής, που ορίζει ότι ο ανταγωνισμός πρέπει να ασκείται κατά κύριο λόγο με αιχμή την τεχνολογία, την ακατάπαυστη αλλαγή και την καινοτομία και όχι πια τις αένας και εξοντωτικές για τους εργαζόμενους περικοπές στις τιμές, που παραπέμπουν κατ' ευθείαν σε εντατικοποίηση και υπερεκμετάλλευση της εργασίας (Piore και Sabel, 1984· Atkinson, 1985· Atkinson και Gregory, 1986· Mac Donald, 1991· Λυμπεράκη, 1991).

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της αποβιομηχάνισης, και ταυτόχρονα για την δημιουργία εκσυγχρονισμού και προσαρμογής του παραγωγικού τους ιστού, τα κράτη πήραν μέτρα αναπτυξιακού χαρακτήρα, για την ανατροπή της κατάστασης, εστιάζοντας, κυρίως, στον δευτερογενή τομέα της οικονομίας, αφενός για την ανακοπή του φαινομένου και αφετέρου για την μείωση της ανεργίας, που είχε δημιουργήσει η απώλεια παραγωγικών μονάδων.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Η παρούσα εργασία διαθέτοντας, πλέον, υλικό απολογιστικών στοιχείων, επιδιώκει:

- ♦ να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά μίας αναπτυξιακής παρέμβασης ενίσχυσης των φθινουσών βιομηχανικών περιοχών της χώρας, το Πρόγραμμα "Ανασυγκρότηση Φθινουσών Βιομηχανικών Περιοχών",
- ♦ να εξετάσει τα ποιοτικά της στοιχεία, παρατηρώντας την εφαρμογή της σε τέσσερις Νομούς της χώρας (Εύβοια, Βοιωτία, Λάρισα, Μαγνησία),

- ♦ να εξετάσει την αντίδραση, αμυντική ή επιθετική, των επιχειρήσεων, που συμμετείχαν στο Πρόγραμμα αυτό, και να κρίνει από τις συμπεριφορές και τις επιλογές τους κατά πόσο αξιοποίησαν τις δυνατότητες που τις παρείχε,
- ♦ να διερευνήσει το κατά πόσο η παρέμβαση αυτή καινοτόμησε εφαρμόζοντας μία στοχευμένη βιομηχανική πολιτική ενισχύοντας καινοτομικούς κλάδους και κλάδους τεχνολογικής αιχμής ή παρέμεινε στις κλασικές λογικές ότι όλες οι επιχειρήσεις πρέπει να ενισχύονται,
- ♦ να καταγράψει τις δυσκολίες, που εμφανίστηκαν κατά την υλοποίηση του προγράμματος και να ταξινομήσει την προέλευση των προβλημάτων αυτών, με βάση την σπουδαιότητά τους,
- ♦ να κρίνει, τέλος, την συμβολή του εξωτερικού περιβάλλοντος των επιχειρήσεων στην θετική ή αποθετική ενίσχυση στην αποτελεσματικότερη υλοποίηση των επενδυτικών τους σχεδίων.

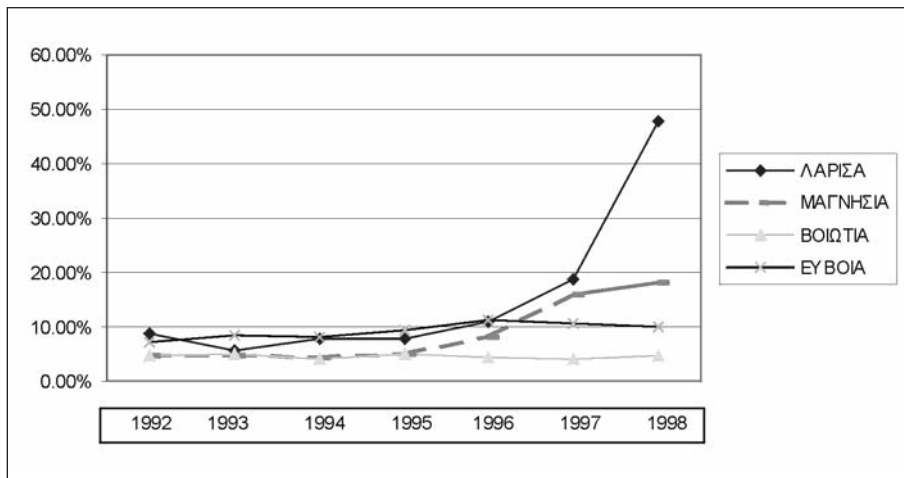
Η ΚΡΙΣΗ ΣΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ (ΒΟΙΩΤΙΑ - ΕΥΒΟΙΑ - ΛΑΡΙΣΑ - ΜΑΓΝΗΣΙΑ)

Η κρίση της αποβιομηχάνισης στην Ελλάδα, έπληξε ιδιαίτερα τα παραδοσιακά περιφερειακά βιομηχανικά συστήματα, μεταξύ των οποίων ήταν και αυτά των Νομών Εύβοιας, Βοιωτίας, Λάρισας και Μαγνησίας.

Οι Νομοί αυτοί αποτελούν κέντρα βιομηχανικής πολυκλαδικής συγκέντρωσης (χημικά, μεταλλουργία, ποτά, είδη μετάλλου, ηλεκτρικά, μη μεταλλικά ορυκτά, τρόφιμα) με αξιόλογα στοιχεία ως προς τα χαρακτηριστικά που τα διακρίνουν. Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί ένα παραγωγικό σύστημα υψηλής παραγωγικότητας και σημαντικής ολοκλήρωσης, ειδίκευσης και διαφοροποίησης. Άλλα αξιόλογα χαρακτηριστικά τους είναι ότι η Βοιωτία αποτελεί την "μεταποιητική αυλή" του Νομού Αττικής, όπως και η Εύβοια, ο Νομός Μαγνησίας συνθέτει ένα συγκροτημένο παραγωγικό σύστημα, ενώ η Λάρισα είναι μία νέο-ανερχόμενη μεταποιητική περιοχή.

Στους Νομούς αυτούς η βιομηχανική κρίση άρχισε στα μέσα περίπου της δεκαετίας του '80 και έγινε για πρώτη φορά αντιληπτή στο τέλος της δεκαετίας όταν η απογραφή βιομηχανίας της ΕΣΥΕ κατέγραψε μία μείωση της απασχόλησης και είχε ήδη συσσωρευτεί ένας μεγάλος αριθμός χρεοκοπημένων επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 1. Οι Άνεργοι ως ποσοστό του Εργατικού Δυναμικού

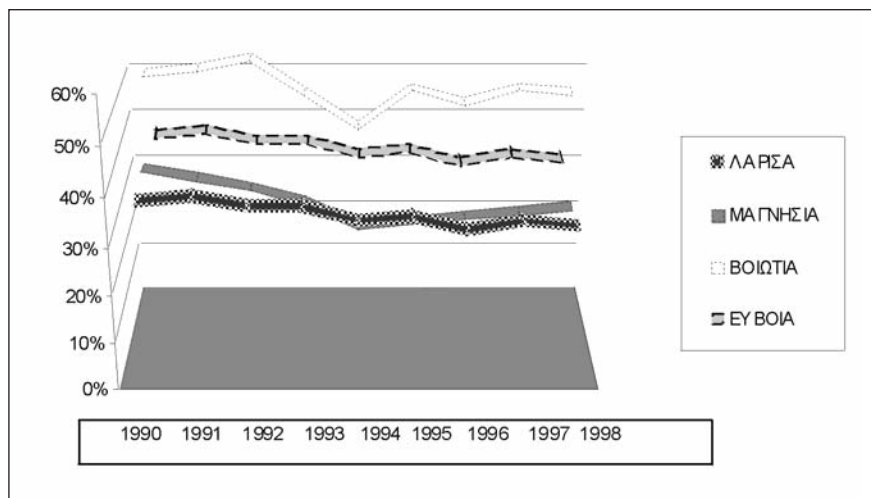

Πηγή: AllMedia, έκδοση 2002

Στο Διάγραμμα 1 παρουσιάζεται η πορεία εξέλιξης του μεγέθους των ανέργων ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού των συγκεκριμένων Νομών, κατά την περίοδο της έξαρσης της κρίσης. Όπως φαίνεται, από τα μέσα της δεκαετίας του '90, η ανεργία πλήττει με εμφανή τρόπο το εργατικό δυναμικό της περιοχής, χωρίς ωστόσο, η αύξησή της να είναι είτε ομοιόμορφη είτε συγχρονισμένη. Παρατηρείται, επίσης, ότι ενώ στους δύο θεσσαλικούς Νομούς (Λάρισα - Μαγνησία) η ανεργία από το 1995 και μετά εξελίσσεται ανοδικά, στους δύο άλλους της Στερεάς Ελλάδας (Βοιωτία - Εύβοια) είτε συγκρατείται πολύ χαμηλά, είτε περιορίζεται μάλλον αποτελεσματικά.

Η κρίση εκφράστηκε με τέσσερις τρόπους: α) την παύση της λειτουργίας μεγάλων βιομηχανικών μονάδων, β) τις σημαντικές απώλειες σε θέσεις εργασίας που οφείλονται στο κλείσιμο των μεγάλων μονάδων, στο κλείσιμο μεγάλου αριθμού μικρών επιχειρήσεων και στις περικοπές θέσεων εργασίας από επιχειρήσεις εν λειτουργία, γ) την ανακοπή της επενδυτικής δραστηριότητας και δ) την σημαντική μείωση της συμμετοχής του δευτερογενή τομέα στην διαμόρφωση του προϊόντος και της απασχόλησης. (Πετράκος, 1995).

Διάγραμμα 2. Συμμετοχή του Βιομηχανικού προϊόντος στο Τοπικό Ακαθάριστο Προϊόν (%)

Πηγή: AllMedia, έκδοση 2000

Όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 2, το βιομηχανικό προϊόν συρρικνώνει σημαντικά την συμμετοχή του στην διαμόρφωση του τοπικού προϊόντος από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και μέχρι τα μέσα ή ένα χρόνο μετά.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΦΘΙΝΟΥΣΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90, η βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος, η σταθεροποίηση του μακρο-οικονομικού περιβάλλοντος, η εφαρμογή πολιτικών ενίσχυσης των επενδύσεων και η ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους των επιχειρήσεων αναδιάρθρωσης των όρων λειτουργίας τους, συνθέτουν τους βασικούς παράγοντες, πάνω στους οποίους στηρίχτηκε η διαδικασία της ανακοπής της κρίσης, της σταθεροποίησης και της ανάκαμψης. Σε μία γενικότερη προσέγγιση της μετά την πρώτη πενταετία του '90 περιόδου, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η επομένη της κρίσης, είναι δυνατόν να θεωρηθεί, ότι χαρακτηρίζεται από στοιχεία ανάκαμψης του μεταποιητικού έργου, αφού η επενδυτική δραστηριότητα και δαπάνη παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις.

Την περίοδο αυτή εφαρμόζονται από το ελληνικό κράτος πολιτικές ενίσχυσης των επενδυτικών πρωτοβουλιών, μία από τις οποίες είναι και το Πρόγραμμα "Ανασυγκρότηση Φθινουσών Περιοχών", το οποίο ανήκει στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας (ΕΠΒ-

Δράση 1.3.2), και το οποίο αφορούσε στην ενίσχυση υφιστάμενων Μικρομεσαίων Μεταποιητικών Επιχειρήσεων (μόνιμο προσωπικό από 3 έως 250 άτομα και μέσο ετήσιο κύκλο εργασιών της τελευταία τριετίας –1996,1997,1998– από 70 εκ. έως 1 δις δρχ.), ώστε να επιτύχουν υψηλά επίπεδα ανταγωνιστικότητας. Η δράση αυτή ήταν ιδιαίτερα κρίσιμη για την αναστροφή της φθίνουσας πορείας των περιοχών και περιελάμβανε την ενίσχυση μεταποιητικών επιχειρήσεων για τον τεχνολογικό, διοικητικό, οργανωτικό και επιχειρησιακό εκσυγχρονισμό, την ανάπτυξη και την τεχνολογική αναβάθμιση των βιομηχανικών μονάδων (Τεύχος Πρόσκλησης Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος, 1997).

Η δράση λειτούργησε και υλοποιήθηκε με βάση την φιλοσοφία της εφαρμογής ολοκληρωμένων επενδυτικών σχεδίων, ενισχύοντας αφενός βασικές υποδομές για την εισαγωγή της ευελιξίας, της καινοτομίας και της ποιότητας στην παραγωγική διαδικασία και αφετέρου άυλες επενδύσεις, που βελτιώνουν την ανταγωνιστική παρουσία των επιχειρήσεων στην αγορά και αφορούσαν στην οργάνωση και ανάπτυξη των πωλήσεων, την αξιοποίηση ειδικών εξωτερικών συνεργατών και την πρόσθετη απασχόληση εξειδικευμένων στελεχών των επιχειρήσεων για την υλοποίηση κρίσιμων σημείων του έργου.

Τα επιχειρηματικά σχέδια ήταν μικρού σχετικά προϋπολογισμού (από 40 έως 300 εκ. δρχ.) με απλοποιημένους στόχους (αύξηση απασχόλησης, κύκλου εργασιών και εξαγωγών), διετούς διάρκειας, ποσοστό επιχορήγησης της επενδυτικής δαπάνης 50% και σαφές πλαίσιο δομής του προϋπολογισμού ανά κατηγορία δαπάνης (τουλάχιστον 50% του προϋπολογισμού του έργου σε βασικές επενδύσεις, μηχανολογικό εξοπλισμό και βιομηχανικά κτίρια –μέχρι το 35% σε οργάνωση και ανάπτυξη πωλήσεων– μέχρι 15% σε δαπάνες ειδικών συμβούλων, πρόσθετη μισθοδοσία εξειδικευμένων στελεχών).

Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΝΟΜΩΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Οι Νομοί Βοιωτίας, Εύβοιας, Λάρισας και Μαγνησίας εντάχθηκαν, μαζί με είκοσι άλλους Νομούς και περιοχές της χώρας, στο καθεστώς ενίσχυσης των Φθίνουσών Βιομηχανικών Περιοχών, με βάση την 29773/30-11-1995 ΚΥΑ ΥΒΕΤ, ΥΠΕΘΟ, Υπ. Εργασίας και επικυρώθηκε με την από 7-2-1996 απόφαση της Επιτροπής Παρακολούθησης του Προγράμματος.

Σε συνέχεια σχετικής προκήρυξης τον Μάρτιο του 1997 υποβλήθηκαν από επιχειρήσεις των εξεταζόμενων τεσσάρων Νομών, υποβλήθηκαν 163 προτάσεις συνολικού προϋπολογισμού 38,6 δις δρχ. Εκ των οποίων εγκρίθηκαν, αρχικά, τον Μάιο του 1998 56 επιχειρηματικά σχέδια συνολικού προϋπολογισμού 10,4 δις δρχ., τον Φεβρουάριο του 1999 απεντάχθηκαν 7 σχέδια και εντάχθηκαν 6 νέα, με αποτέλεσμα να ενταχθούν τελικά 55 έργα με εγκεκριμένο προϋπολογισμό 10,520 δις δρχ. με εγκεκριμένη δημόσια δαπάνη 5,125 δις δρχ. (Απολογιστική Έκθεση Έργων, 2001).

Η κατανομή των ενταγμένων έργων ανά Νομό

Η ένταξη των προτάσεων στο Πρόγραμμα προέκυψε μετά από την αξιολόγησή τους, η οποία ακολούθησε ένα απόλυτα τυποποιημένο σύστημα σύγκρισης και ακολούθως βαθμολόγησης τόσο των επιδόσεων των επιχειρήσεων, όσο και της ποιότητας του Επιχειρηματικού τους Σχεδίου.

Πίνακας 1. Κατανομή έργων ανά Νομό

Νομός	Αριθμός έργων	Εγκεκριμένος Π/Υ (δρχ)	Συμμετοχή Νομών στα έργα (%)	Συμμετοχή Νομών στον Π/Υ (%)
Βοιωτία	12	2.313.684.650	21,9	22,6
Εύβοια	13	2.894.316.460	23,6	28,2
Λάρισα	19	3.420.145.490	34,5	33,4
Μαγνησία	11	1.622.259.115	20,0	15,8
Σύνολο	55	10.250.405.715	100,0	100,0

Πηγή: ΑΕΔΕΠ Θεσσαλίας & Στερεάς Ελλάδος, 2001

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται η τελική κατανομή των εγκεκριμένων έργων, στο Πρόγραμμα με τους προϋπολογισμούς τους ανά Νομό. Όπως φαίνεται, οι δύο Νομοί της Στερεάς Ελλάδος αν και έχουν μικρότερο αριθμό έργων, έχουν σαφώς μεγαλύτερους εγκεκριμένους προϋπολογισμούς, σε σύγκριση με κείνους των δύο θεσσαλικών Νομών. Αυτό σημαίνει ότι και η μέση επενδυτική δαπάνη ανά έργο είναι υψηλότερη στους δύο πρώτους.

Η κατανομή των ενταγμένων έργων ανά κλάδο

Μία, επίσης, ενδιαφέρουσα εικόνα παρέχει ο Πίνακας 2, στον οποίο παρουσιάζεται η κλαδική συμμετοχή των έργων στο Πρόγραμμα καθώς και οι προϋπολογισμοί ανά κλάδο. Μία πρώτη επισήμανση που μπορεί να γίνει είναι ότι οι κλάδοι των παραδοσιακών προϊόντων (τρόφιμα, ποτά, κλωστοϋφαντουργία, ένδυση) έχουν μία εξαιρετικά υψηλή συμμετοχή, τόσο σε ό,τι αφορά στον αριθμό των έργων όσο και στους προϋπολογισμούς. Όμως, το μέσο ύψος επένδυσης στους κλάδους αυτούς είναι σχετικά χαμηλό, γεγονός που υποδηλώνει αφενός το επιχειρηματικό μέγεθος των μονάδων και αφετέρου τον περιορισμένης έκτασης εκσυγχρονισμό που προσδοκούν μέσω του Προγράμματος.

Οι κλάδοι, που αν και έχουν μικρή σχετικά συμμετοχή στα έργα, έχουν υψηλή τιμή ως προς το μέσο ύψος επένδυσης είναι αυτοί του χαρτιού, των μη μεταλλικών ορυκτών, των μεταλλικών προϊόντων και των ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών. Στους κλάδους αυτούς, είτε υπάρχει μερικός εκσυγχρονισμός είτε προστίθενται νέες γραμμές παραγωγής για την παραγωγή νέων προϊόντων.

Πίνακας 2. Κατανομή έργων ανά κλάδο δραστηριότητας

Κωδ. Κλάδο Κλάδο	Αριθμός Έργων	Εγκεκριμένος Π/Υ (δρχ)	Συμμετοχή κλάδου στα έργα (%)	Συμμετοχή κλάδου στον συνολικό Π/Υ (%)	Μέσο ύψος επένδυσης ανά κλάδο (δρχ)
15 Τρόφιμα και ποτά	10	1.872.465.000	18,2	18,3	187.246.500
17 Κλωστοϋφαντουργία	6	1.157.900.000	10,1	11,3	192.983.333
18 Ένδυση	5	623.620.615	9,1	6,1	124.724.123
21 Χαρτί	3	656.690.000	5,4	6,4	218.896.666
22 Εκδόσεις - Εκτυπώσεις	3	557.250.000	5,4	5,4	185.750.000
24 Χημικά	5	848.584.610	9,1	8,3	169.716.922
25 Πλαστικά-Ελαστικά	4	702.069.000	7,3	6,8	175.517.250
26 Μη μεταλλικά ορυκτά	6	1.476.086.000	10,1	14,4	246.014.333
28 Μεταλλικά προϊόντα	5	1.064.506.990	9,1	10,4	212.901.398
29 Μηχανήματα-Εξοπλισμοί	4	619.485.500	7,3	6,0	154.871.375
31 Ηλεκτρικές μηχανές-Συσκευές	2	471.928.000	3,6	4,6	235.964.000
36 Έπιπλα	1	90.250.000	1,8	0,9	90.250.000
71 Πληροφορική	1	109.570.000	1,8	1,1	109.570.000

Πηγή: ΑΕΔΕΠ Θεσσαλίας & Στερεάς Ελλάδος, 2001

Εκείνο που είναι αξιοπρόσεκτο είναι η μικρή συμμετοχή του κλάδου των επίπλων, που ειδικά στον Νομό της Λάρισας αλλά και της Μαγνησίας έχει παράδοση, καθώς και ο μικρός ύψους προϋπολογισμός του μοναδικού έργου.

Η κατανομή των προϋπολογισμών ανά κατηγορία επιλέξιμης δαπάνης

Όπως προαναφέρθηκε, ο προϋπολογισμός του κάθε Επιχειρηματικού Σχεδίου, όφειλε να περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες δαπανών: Δαπάνες για βασικές επενδύσεις, ύψους τουλάχιστον στο 50% του προϋπολογισμού, Οργάνωσης και Ανάπτυξης Πωλήσεων μέχρι 35% και Ειδικών Συμβούλων μέχρι 15%. Με βάση αυτόν τον περιορισμό η κατανομή των δαπανών ανά επιλέξιμη κατηγορία παρουσίασε την εικόνα που παρέχει ο Πίνακας 3.

Πίνακας 3. Κατανομή ανά επιλέξιμη κατηγορία δαπάνης

Κατηγορία δαπάνης	Εγκεκριμένος προϋπολογισμός (δρχ)	Συμμετοχή δαπάνης στον Π/Υ (%)	Μέσος όρος δαπάνης ανά έργο (δρχ)
Επενδύσεις και συναφείς δαπάνες	8.832.721.503	86,2	160.594.936
Οργάνωση και ανάπτυξη πωλήσεων	1.011.926.295	9,8	18.398.659
Δαπάνες ειδικών συμβούλων	405.757.917	4,0	7.377.417
Σύνολο	10.250.405.715	100,0	186.371.012

Πηγή: ΑΕΔΕΠ Θεσσαλίας & Στερεάς Ελλάδος, 2001

Όπως φαίνεται, παρά το γεγονός ότι το συγκεκριμένο Πρόγραμμα επέτρεπε στις επιχειρήσεις να ενισχύσουν με συγκεκριμένες ενέργειες (δημιουργία κέντρων και δικτύων διανομής, διαμόρφωση ή ανέγερση εκθεσιακών χώρων, συμμετοχή σε εκθέσεις, δαπάνες προώθησης προϊόντων) την εμπορική τους παρουσία στην αγορά καθώς και να σχεδιάσουν με την βοήθεια εξωτερικών συμβούλων στρατηγικές ανάπτυξης (Business Plan, Marketing Plan, Re-engineering, έρευνες αγοράς κλπ) εν τούτοις οι επιχειρήσεις επέμειναν στις παραδοσιακές επιλογές των κλασικών επενδυτικών αγαθών, που έχουν σχέση άμεσα με την παραγωγική διαδικασία.

Παρατηρώντας την στήλη, όπου εμφανίζεται ο μέσος όρος ανά κατηγορίας δαπάνης στο έργο η εικόνα αποσαφηνίζεται περαιτέρω.

Αυτή η σχεδόν μονοδιάστατη αντίληψη των χαρακτηριστικών ενός ολοκληρωμένου σχεδίου θα μπορούσε να εκτιμήσει το γεγονός ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αδυνατούν να αντιληφθούν με ευχέρεια την χρησιμότητα των οικονομικών κινήτρων και σε άλλες δράσεις πλην της παραγωγικής διαδικασίας και στερούνται, με τον τρόπο αυτό, τις ωφέλειες ολοκληρωμένων αναπτυξιακών πολιτικών.

Η ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ Η ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

Την ευθύνη παρακολούθησης της υλοποίησης του συγκεκριμένου Προγράμματος στην γεωγραφική περιοχή της Θεσσαλίας και της Στερεάς Ελλάδος, την είχε η Αναπτυξιακή Εταιρία Διαχείρισης Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων (ΑΕΔΕΠ) Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδος, η οποία είναι ιδιωτική μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα εταιρία, και έχει ως εταίρους της τον Σύνδεσμο Βιομηχανιών Θεσσαλίας και Κεντρικής Ελλάδος και την ALPHA BANK. Η ΑΕΔΕΠ με δικά της συνεργία ήλεγξε και πιστοποίησε όλα τα υλοποιούμενα έργα και πραγματοποίησε και τις αντίστοιχες πληρωμές.

Η ολοκλήρωση των έργων, που ήταν η σύνθεση επενδυτικού αποτελέσματος και επιτευχθέντων στόχων, έκλεισε σε δύο χρόνια και παρά το γεγονός, ότι η ένταξη και η υπογραφή σύμβασης της επιχείρησης με τον Ενδιάμεσο Φορέα Διαχείρισης θα μπορούσε να θεωρηθεί μία αυτονόητη αφετηρία για την έναρξη υλοποίησης και ολοκλήρωσης του Επιχειρησιακού Σχεδίου εν τούτοις, στο παρόν Πρόγραμμα η αυτονόητη αυτή αρχή δεν είχε εφαρμογή. Ειδικότερα, από τα 55 εγκριθέντα έργα τελικά προχώρησαν σε υλοποίηση μόλις 43, ήτοι υπήρξε μία αρνητική απόκλιση της τάξης του 22%, με ανάλογες μειώσεις στον αρχικά εγκριθέντα προϋπολογισμό.

Η κατανομή των ολοκληρωμένων έργων ανά Νομό

Η απώλεια αυτή έργων και πόρων καταγράφηκε με διαφορετικό τρόπο σε κάθε έναν από τους Νομούς. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 4 την μεγαλύτερη απώλεια σε έργα και σε πόρους είχε ο Νομός Βοιωτίας. Το γεγονός μάλιστα ότι το ποσοστό σε απώλειες πόρων είναι μεγαλύτερο αυτού της απώλειας έργων δείχνει ότι τα εναπομείναντα έργα υλοποιήθηκαν αλλά με περικοπή τόσο στο φυσικό όσο και στο οικονομικό αντικείμενό τους. Απώλειες, επίσης, σημαντικές καταγράφονται και για τον Νομό Μαγνησίας.

Πίνακας 4. Κατανομή ολοκληρωθέντων έργων ανά Νομό

Νομός	Αριθμός ολοκληρωθέντων Έργων	Πιστοποιηθείς Π/Υ (δρχ)	Απόκλιση εγκριθέντων / ολοκληρωθέντων έργων (%)	Απόκλιση εγκριθέντων / πιστοποιηθέντων Π/Υ (%)
Βοιωτίας	8	1.415.055.000	-33,3	-38,8
Εύβοιας	10	2.061.948.000	-23,1	-28,7
Λάρισας	17	2.882.242.000	-10,5	-15,7
Μαγνησίας	8	1.182.059.000	-27,3	-27,1
Σύνολο	43	7.541.304.000	-21,8	-26,4

Πηγή: ΑΕΔΕΠ Θεσσαλίας & Στερεάς Ελλάδος, 2001

Αντίθετα, οι Νομοί της Λάρισας και της Εύβοιας είχαν μικρότερες απώλειες σε έργα και σε πόρους, αλλά και σ' αυτούς παρατηρείται το φαινόμενο η υλοποίηση να συνοδεύεται από περικοπή του οικονομικού και του φυσικού αντικείμενου του έργου.

Η κατανομή των ολοκληρωμένων έργων ανά κλάδο δραστηριότητας

Η απένταξη έργων, που είχαν εγκριθεί να χρηματοδοτηθούν από το Πρόγραμμα καθώς και οι μειώσεις των προϋπολογισμών λόγω της μείωσης του φυσικού αντικείμενου των υλοποιηθέντων είχε τη φυσική συνέπεια να καταγραφούν απώλειες τόσο έργων όσο και πόρων στους επιμέρους μεταποιητικούς κλάδους.

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται τα στοιχεία της εξέλιξης των έργων και των υλοποιηθέντων προϋπολογισμών στους κλάδους. Σε ό,τι αφορά την απώλεια έργων οι κλάδοι, που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ποσοστό είναι αυτοί των πλαστικών –ελαστικών καθώς και των μηχανημάτων– εξοπλισμών και ακολουθούν οι κλάδοι της ένδυσης και των χημικών καθώς και των εκδόσεων-εκτυλώσεων. Οι κλάδοι των τροφίμων-ποτών και των κλωστοϋφαντουργικών παρουσιάζουν μικρότερες απώλειες.

Η έξοδος δώδεκα, τελικά, επιχειρήσεων από το πρόγραμμα, θα μπορούσε να αποδοθεί στο γεγονός ότι τα υποβληθέντα επιχειρηματικά σχέδια στερούνταν της απαραίτητης ωριμότητας, ώστε να υποστηριχτούν με άμεσο τρόπο από τους δικαιούχους τους. Η οικονομική και

οργανωτική ανεπάρκεια των επιχειρήσεων να ανταποκριθούν με πειθαρχημένο τρόπο, στους χρονικούς όρους και στον ολοκληρωμένο χαρακτήρα του προγράμματος, η έλλειψη της απαραίτητης ετοιμότητας να ανταποκριθούν στις δεδομένες και εξ αρχής γνωστές γραφειοκρατικές απαιτήσεις του προγράμματος, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις και η αδιαφορία που επέδειξαν μετά την εγκριτική απόφαση ένταξής τους, έπαιξε σημαντικό αρνητικό ρόλο.

Πίνακας 5. Κατανομή ολοκληρωμένων έργων ανά κλάδο δραστηριότητας

Κωδ. Κλάδ	Κλάδος δραστηριότητας	Αριθμός ολοκληρωθέντων Έργων	Πιστοποιηθείς Π/Υ (δρχ)	Απόκλιση εγκριθέντων/ολοκληρωθέντων έργων (%)	Απόκλιση εγκριθέντων/πιστοποιηθέντων Π/Υ (%)	Μέσο ύψος επένδυσης ολοκληρωμένων έργων (δρχ)	Απόκλιση μέσου ύψους επένδυσης εγκριθέντων/ολοκληρωμένου έργου (%)
15	Τρόφιμα ποτά	8	1.537.284.000	-20	-17,9	192.160.500	+2,6
17	Κλωστοϋφαντουργία	5	774.357.000	-16,7	-33,1	154.871.400	-19,7
18	Ένδυση	3	290.171.000	-40	-53,5	96.723.666	-22,4
21	Χαρτί	3	637.493.000	0	-2,9	212.497.667	-2,9
22	Εκδόσεις - Εκτυπώσεις	2	449.425.000	-33,3	-19,3	224.712.500	+20,9
24	Χημικά	3	340.465.000	-40	-59,9	113.488.333	-33,1
25	Πλαστικά - Ελαστικά	2	300.310.000	-50	-57,2	150.155.000	-14,4
26	Μη μεταλλικά ορυκτά	6	1.415.721.000	0	-4,1	235.953.500	-4,1
28	Μεταλλικά προϊόντα	5	973.193.000	0	-8,6	194.638.600	-8,6
29	Μηχανήματα-Εξοπλισμοί	2	295.956.000	-50	-52,2	147.978.000	-4,4
31	Ηλεκτρικές μηχανές-Συσκευές	2	356.830.000	0	-24,4	178.415.000	-24,4
36	Έπιπλα	1	87.930.000	0	-2,6	87.930.000	-2,6
71	Πληροφορική	1	82.169.000	0	-25%	82.169.000	-25%

Πηγή: ΑΕΔΕΠ Θεσσαλίας & Στερεάς Ελλάδος, 2001

Την κατάσταση αυτή ενέτειναν και οι αλλαγές στην αγορά, που λόγω ανεπαρκούς οργάνωσης οι επιχειρήσεις αδυνατούσαν να προβλέψουν. Ωστόσο, για τις επιχειρήσεις ορισμένων κλάδων, η πρόβλεψη της καλής ή κακής εξέλιξης μίας αγοράς του εξωτερικού, όπως αυτής των Βαλκανίων, με την οποία αρκετές από αυτές συνεργάζονταν, ήταν αρκετά δύσκολο να προβλεφθεί, δεδομένου ότι για ορισμένες από αυτές, π.χ. του κλάδου της ένδυσης το άνοιγμά της δημιούργησε συνθήκες διαφυγής προς την περιοχή εκείνη για την αξιοποίηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος του χαμηλού εργατικού κόστους ενώ για άλλες ο πόλεμος στο Κόσσοβο και η αναταραχή στην πρώην Ενωμένη Γιουγκοσλαβία, όπου είχαν αγορές, περιόρισε τις εμπορικές τους προσδοκίες και αντίστοιχα καθήλωσε τα επενδυτικά τους σχέδια. Ενδιαφέρουσες πληροφορίες παρέχει η στήλη που εξετάζει την απόκλιση, που διαμορφώνεται στο μέσο ύψος επένδυσης του ολοκληρωμένου έργου σε σχέση με το εγκριθέν. Όπως προκύπτει, ο κλάδος που έχει την μεγαλύτερη αρνητική απόκλιση είναι αυτός των χημικών, και

ακολουθούν της πληροφορικής, των ηλεκτρικών μηχανών - συσκευών, της ένδυσης και των κλωστοϋφαντουργικών.

Οι αρνητικές αποκλίσεις, που παρουσιάζονται στις περισσότερες περιπτώσεις, οφείλονται, κατά βάση στις εξής αιτίες: α) ο αρχικός σχεδιασμός των επενδύσεων διαφοροποιήθηκε λόγω των νέων αναγκών των μονάδων με αποτέλεσμα τα νέα επενδυτικά προϊόντα να είναι χαμηλότερου κόστους, β) λόγω δυσκολίας να καλύψουν την ίδια συμμετοχή τους οι επιχειρήσεις επέλεξαν να μην υλοποιήσουν το σύνολο του επενδυτικού τους σχεδίου, γ) περικοπές επίσης πραγματοποίησαν και στις δαπάνες για την οργάνωση και προώθηση των πωλήσεών τους, δ) οι μειώσεις, που επήλθαν στις δαπάνες για ενέργειες των εξωτερικών συμβούλων προήλθαν, κατά κύριο λόγο, εξ αιτίας της μη ικανοποιητικής ποιότητας και πληρότητας των παραδοτέων τους.

Αντίθετα, θετική απόκλιση παρουσιάζουν οι κλάδοι των εκδόσεων-εκτυπώσεων και των τροφίμων-ποτών. Με δεδομένο ότι από το Πρόγραμμα δεν επιτρεπόταν η αύξηση του εγκριθέντος προϋπολογισμού, αυτό σημαίνει ότι οι απώλειες σε έργα, στον συγκεκριμένο κλάδο αφορούσαν σε σχετικά μικρές επενδύσεις ενώ οι αντίστοιχες μεγάλες παρέμειναν στο πρόγραμμα.

Κατανομή των υλοποιηθέντων έργων ανά κατηγορία επιλέξιμης δαπάνης

Όπως προαναφέρθηκε, οι επιχειρήσεις, ήδη από τον αρχικό τους σχεδιασμό είχαν δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην αξιοποίηση των αναπτυξιακών πόρων του προγράμματος για τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής τους διαδικασίας, με πολύ μακράν την επιλογή της οργάνωσης και ανάπτυξης των πωλήσεών τους και ελάχιστα για την κατάρτιση ενός πλάνου ανάπτυξης ή αναδιάρθρωσης της οργάνωσης είτε στο σύνολο της επιχείρησης είτε σε κρίσιμους τομείς.

Πίνακας 6. Κατανομή ανά επιλέξιμη κατηγορία υλοποιηθείσας δαπάνης

Κατηγορία δαπάνης	Υλοποιηθείς Π/Υ (δρχ)	Συμμετοχή δαπάνης στον Π/Υ (%)	Μέσος όρος δαπάνης ανά υλοποιηθέν έργο (δρχ)	Απόκλιση μέσου όρου δαπάνης ανά εγκριθέν/ υλοποιηθέν έργο (%)
Επενδύσεις και συναφείς δαπάνες	6.715.158.700	89,1	156.166.481	-2,7
Οργάνωση και ανάπτυξη πωλήσεων	642.889.984	8,5	14.950.930	-18,7
Δαπάνες ειδικών συμβούλων	183.255.316	2,4	4.261.751	-42,2
Σύνολο	7.541.304.000	100	175.379.162	

Πηγή: ΑΕΔΕΠ Θεσσαλίας & Στερεάς Ελλάδος, 2001

Η συμπεριφορά αυτή των επιχειρήσεων επιβεβαιώνεται και στα απολογιστικά στοιχεία της ολοκλήρωσης του έργου τους.

Κατ' αρχήν, όπως προκύπτει και από τα στοιχεία του Πίνακα 6, η συμμετοχή της δαπάνης για βασικές επενδύσεις ελεγκτάθηκε ακόμη περισσότερο από την αρχική πρόβλεψη κατά την ένταξη των έργων. Η επέκταση αυτή έγινε σε βάρος τόσο της δαπάνης για οργάνωση των πωλήσεων όσο και της δαπάνης για εξωτερικούς συμβούλους η οποία συρρικνώθηκε, σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Ένα δεύτερο σημείο άξιο παρατήρησης έχει να κάνει με τη μείωση του μέσου όρου της υλοποιηθείσας δαπάνης των έργων σε σχέση με την αρχικά εγκριθείσα. Μπορεί η δαπάνη των επενδύσεων ποσοστιαία να αυξήθηκε στον προϋπολογισμό του προγράμματος, αλλά με στοιχεία μέσου όρου υλοποίησης, η συγκεκριμένη δαπάνη περιορίζεται. Η αρνητική, ωστόσο, απόκλιση είναι αρκετά υψηλή στην δαπάνη της οργάνωσης των πωλήσεων και εξαιρετικά υψηλή στην δαπάνη των εξωτερικών συμβούλων. Ειδικά για την τελευταία αυτή δαπάνη, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο περιορισμός της μπορεί να επήλθε εξαιτίας της ποιοτικής ανεπάρκειας των παραδοτέων, δηλαδή της κακής εργασίας των εξωτερικών συμβούλων, για την οποία, όμως, συνυπεύθυνες είναι και οι επιχειρήσεις, οι οποίες όχι μόνον ελάχιστα συνεργάστηκαν με τους συμβούλους τους αλλά τις περισσότερες φορές έμειναν αδιάφορες στο αποτέλεσμα και στα συμπεράσματα της κάθε μελέτης, που αποτελούσε παραδοτέο στο έργο τους.

Γενικά, φαίνεται πως οι επιχειρήσεις δεν αξιοποίησαν τα πλεονεκτήματα του προγράμματος σε όλο τους το εύρος. Αλλά, έστρεψαν την προσοχή τους στις βασικές επενδύσεις και άφησαν αναξιοποίητες τις ευκαιρίες που τους δόθηκαν για την ανάπτυξη και άλλων, πλην της παραγωγικής διαδικασίας, κρίσιμων τομέων της επιχειρηματικής λειτουργίας.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΝΤΟΠΙΣΤΗΚΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ

Με δεδομένο ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα κάλυπτε περιοχές της χώρας, που επλήγησαν από το φαινόμενο της αποβιομηχάνισης και διαμόρφωσε ένα ελκυστικό αναπτυξιακό πλαίσιο για την κινητοποίηση επενδυτικών πρωτοβουλιών των επιχειρήσεων, θα όφειλε να φιλοδοξεί σε πλήρη επιτυχία. Ωστόσο, το γεγονός ότι τελικά στους συγκεκριμένους Νομούς υλοποιήθηκε το 78,2% των αρχικά εγκεκριμένων επιχειρηματικών σχεδίων και μόλις το 73,6% του αρχικά εγκεκριμένου προϋπολογισμού, δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι το πρόγραμμα πέτυχε απόλυτα στους στόχους του.

Στο αποτέλεσμα αυτό συνετέλεσε μία σειρά αρνητικών παραγόντων, που άλλοι από αυτούς οφείλονταν στις ίδιες τις επιχειρήσεις, άλλοι στην δομή και τα χαρακτηριστικά του προγράμματος και άλλοι που οφείλονταν σε τρίτες πηγές.

Αρνητικοί παράγοντες προερχόμενοι από τις επιχειρήσεις

Αρνητικοί παράγοντες, που διαμορφώθηκαν από την συμπεριφορά των επιχειρήσεων θα μπορούσαν, μεταξύ των άλλων, να αναφερθούν:

- α) Αρκετά από τα επιχειρηματικά σχέδια αποδείχθηκαν ότι είχαν σχεδιαστεί πρόχειρα τόσο ως προς το φυσικό όσο και ως προς το οικονομικό τους αντικείμενο, με αποτέλεσμα να αναδεικνύεται άμεσα μία πρώτη περιορισμένης ωριμότητας προσέγγιση του επενδυτικού στόχου.
- β) Οι προς επίτευξη στόχοι, που αρχικά είχαν θέσει ορισμένες επιχειρήσεις ορίστηκαν από τις ίδιες σε πολύ υψηλά επίπεδα, με σκοπό να ληφθούν υπόψη κατά την αξιολόγηση και να βαθμολογηθούν με υψηλούς βαθμούς. Όμως κατά την ολοκλήρωση του έργου τους οι υψηλοί αυτοί στόχοι, για αρκετές επιχειρήσεις φάνηκε πως δεν είχαν την δυνατότητα να επιτευχθούν πλήρως.
- γ) Η υποτυπώδης οργανωτική δομή των επιχειρήσεων δεν τις επέτρεψε να αντιληφθούν απόλυτα τη φιλοσοφία και τις λειτουργικές διαδικασίες του προγράμματος, με αποτέλεσμα να μην φροντίσουν να οργανώσουν αποτελεσματικά τις κινήσεις τους μέσα στον δεδομένο χρονικό ορίζοντα, που επέτρεπε το πρόγραμμα. Το πρόγραμμα απαιτούσε συγκεκριμένη πειθαρχία, καλή οργανωτική προετοιμασία, συγκεκριμένες διαδικασίες για την αιτιολογημένη διαφοροποίηση διαφόρων επενδυτικών αγαθών και καλή διαχειριστική ικανότητα ώστε οι πόροι της επιχείρησης να εκταμιεύονται με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες του επιχειρηματικού σχεδίου χωρίς να αφήνουν ακάλυπτες τις υπόλοιπες τρέχουσες ανάγκες της επιχείρησης. Η περιορισμένη διοικητική οργάνωση σε αρκετές από τις επιχειρήσεις δεν επέτρεψε να γίνουν κατανοητές άμεσα αυτές οι αναγκαιότητες, με αποτέλεσμα να επιζητούνται λύσεις καταστολής προβλημάτων και όχι πρόληψης και αποφυγής τους.
- δ) Η συνεργασία των επιχειρήσεων με εξωτερικούς συμβούλους υπήρξε τουλάχιστον ατυχής. Οι δύο αυτές πλευρές, ενώ θα έπρεπε να συνεργαστούν κάτω από ένα αυτονόητο πλαίσιο κανόνων για να παράγουν ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα προς όφελος της επιχειρηματικής λειτουργίας, οι επιχειρηματίες στάθηκαν σχεδόν πάντοτε αμέτοχοι στην κατάρτιση των μελετών και οι σύμβουλοι εργάστηκαν πολλές φορές πάνω σε τελείως θεωρητικά μοντέλα, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τα χαρακτηριστικά, τις δυνατότητες, τις βραχυπρόθεσμες και τις μεσοπρόθεσμες επιδιώξεις των μονάδων καθώς και τα μεταβαλλόμενα δεδομένα των αγορών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παραδίδονται μελέτες χωρίς σοβαρές δυνατότητες εφαρμογής, με συμπεράσματα τελείως ασαφή και με οδηγίες ανύπαρκτες για το δέον γενέσθαι.

Αρνητικοί παράγοντες προερχόμενοι από το πρόγραμμα

Το ίδιο το πρόγραμμα αν και διαμόρφωσε ένα πλαίσιο ολοκληρωμένης παρέμβασης για την ενίσχυση, με αναπτυξιακούς πόρους, περιοχές που αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα από την αποβιομηχάνιση, δεν προέβλεψε ότι οι όροι εφαρμογής του αφορούσαν σε επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους με τα γνωστά διαρθρωτικά τους προβλήματα, γεγονός που όσο θα επέτειναν τον βαθμό πειθαρχίας άλλο τόσο θα δημιουργούσαν συνθήκες δυσ-προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και αδυναμίας πλήρους αξιοποίησης αυτού του πλαισίου. Πέραν αυτού του σοβαρού αρνητικού παράγοντα, άλλοι, που θα μπορούσαν να αναφερθούν είναι:

- α) Το γεγονός ότι το πρόγραμμα είχε δεδομένες δυσκολίες δεν απετέλεσε λόγο να συνοδευτεί, κατά την προκήρυξή του, από έναν πλήρως αναλυτικό Οδηγό Εφαρμογής, που θα μπορούσε να αποτελέσει τον "μούσουλα" για τον κάθε επενδυτή. Το πρόβλημα αυτό εντοπίστηκε κυρίως στις περιορισμένης ανάλυσης επιλέξιμες δαπάνες, που είχε ως αποτέλεσμα αρκετές από τις δαπάνες να θεωρηθούν ως μη επιλέξιμες.
- β) Εξίσου περιορισμένες υπήρξαν και οι οδηγίες που είχαν οι επενδυτές σε σχέση με τους στόχους που θα όφειλαν να επιτύχουν για να θεωρηθεί το έργο τους ολοκληρωμένο. Αντί, δηλαδή, το ίδιο το πρόγραμμα να ορίσει ένα *minimum* αποδεκτών τιμών στόχων άφηνε στον επενδυτή να ορίσει δικές του, πολλές φορές εξαιρετικά αισιόδοξες τιμές, οι οποίες με την ολοκλήρωση της επένδυσης φαινόταν τον ανέφικτο της επίτευξης.
- γ) Άφησε τελείως ελεύθερο το πεδίο συνεργασίας των επιχειρήσεων με τους εξωτερικούς συμβούλους χωρίς να προσδιορίσει ως ελάχιστα απαραίτητη την απόκτηση ορισμένων χρήσιμων "εργαλείων" για τις επιχειρήσεις, όπως την απόκτηση ISO, HACCP ή CE, που αποτελούν και κατευθύνσεις βιομηχανικής πολιτικής. Συνεπώς, το πεδίο αυτό παρήγαγε σχεδόν άχρηστα "προϊόντα" χωρίς αντίκρισμα σε κάποια χρησιμότητα.
- δ) Δεν συμπεριέλαβε στις κατηγορίες δαπανών την κατάρτιση των εργαζομένων των επιχειρήσεων, ως υποχρεωτική ενέργεια (ούτε καν ως προαιρετική), ώστε να δώσει την δυνατότητα στους απασχολούμενους αφενός του εθισμού τους σε ενέργειες κατάρτισης και αφετέρου κατανόησης των νέων συνθηκών, που διαμορφώνει για την επιχείρηση και την εργασία η νέα επένδυση.
- ε) Δεν προσδιόρισε εξ αρχής τις ανοχές του ως προς τις δυνατότητες των επενδυτών να περιορίζουν το φυσικό και οικονομικό αντικείμενο του έργου τους, με αποτέλεσμα, σε περιπτώσεις μειώσεων χωρίς οροφές να δημιουργούνται ερωτηματικά για τον ολοκληρωμένο χαρακτήρα του κάθε έργου.

Αρνητικοί παράγοντες προερχόμενοι από το εξωτερικό περιβάλλον

Οι παράγοντες αυτοί θα μπορούσαν να διαχωριστούν σε προβλέψιμους και συνεπώς με έναν καλύτερο συντονισμό θα μπορούσαν να είναι αντιμετωπίσιμοι και στους μη προβλέψιμους.

Στους **προβλέψιμους** αρνητικούς παράγοντες θα μπορούσαν να αναφερθούν εκείνοι που προέρχονται από διάφορες υπηρεσίες της Δημόσιας Διοίκησης, οι οποίοι εμπλέκονται στην έκδοση αδειών είτε αυτές αφορούν σε κτιριακές εγκαταστάσεις είτε σε μηχανολογικό εξοπλισμό. Οι καθυστερήσεις, που παρουσιάζονται στις διαδικασίες αυτές είχαν ως αποτέλεσμα την μεταφορά της κάθε χρονικής υστέρησης σε βάρος του προγραμματισμού καλής εκτέλεσης των έργων και την διατάραξη του προγράμματος χρηματοροών των επιχειρήσεων. Ένας καλύτερος συντονισμός εκ μέρους των υπηρεσιών αυτών σε συνεργασία με το Υπουργείο Ανάπτυξης θα μπορούσε να είχε δημιουργήσει ένα αποτελεσματικότερο καθεστώς λειτουργίας.

Στους **μη προβλέψιμους** αρνητικούς παράγοντες θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν οι εξελίξεις στις Βαλκανικές κυρίως αγορές, που είχαν σχέση με τον πόλεμο στο Κόσσοβο. Αρκετές επιχειρήσεις, που είχαν ήδη αναπτύξει εμπορικές συνεργασίες με την περιοχή αυτή, στην αδυναμία τους να διαθέσουν σε άλλες διεθνείς ή στην εσωτερική αγορά την παραγωγή τους αποφάσισαν να συρρικνώσουν τα επενδυτικά τους σχέδια. Βεβαίως, σε μεγαλύτερες επιχειρήσεις, με καλύτερα προσδιορισμένους στόχους και ταξινομημένους στο χρόνο θα μπορούσε να επαναπροσδιοριστεί το επιχειρηματικό τους σχέδιο. Στη συγκεκριμένη, ωστόσο, περίπτωση η επιλογή των επιχειρήσεων υπήρξε καθαρά αμυντικού χαρακτήρα.

ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Κρίνοντας από την εμπειρία διαχείρισης των αποτελεσμάτων, που προέκυψε κατά την εφαρμογή του προγράμματος θα μπορούσαν να συναχθούν μεταξύ των συμπερασμάτων και τα εξής:

Πρώτον, αναμφισβήτητα, ένα από τα θετικά στοιχεία της εφαρμογής του προγράμματος ήταν η ενίσχυση μεταποιητικών επιχειρήσεων εγκατεστημένων, μεταξύ των άλλων, και στους Νομούς της Εύβοιας, της Βοιωτίας, της Λάρισας και της Μαγνησίας, για τον εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού και της κτιριακής τους υποδομής, την βελτίωση των προϊόντων τους και γενικότερα την ανταγωνιστικότητά τους.

Δεύτερον, κρίνοντας την αναγκαιότητα που δρομολόγησε την παρέμβαση αυτή και τα χαρακτηριστικά των περιοχών που εφαρμόστηκε θα μπορούσαν να επισημανθούν τα εξής: Το συγκεκριμένο πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε στοχευμένες γεωγραφικές περιοχές, οι οποίες είχαν πρόβλημα με την εκτεταμένη απώλεια βιομηχανικών μονάδων, την αύξηση της ανεργίας και την μείωση του τοπικού εισοδήματος και του κύκλου εργασιών τους. Το ζητούμενο,

συνεπώς, από μία ανάλογη εξειδικευμένη παρέμβαση στις περιοχές αυτές θα έπρεπε να είναι διττό: Αύξηση των βιομηχανικών επενδύσεων για τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης τους και ενίσχυση κλάδων και επιχειρήσεων, προσανατολισμένων σε προϊόντα μέσης και υψηλής προστιθέμενης αξίας. Δηλαδή, την ικανοποίηση αφενός μίας ενεργητικής περιφερειακής πολιτικής και αφετέρου την δρομολόγηση μίας αποτελεσματικής βιομηχανικής πολιτικής. Από το συγκεκριμένο πρόγραμμα έλειπε σχεδόν παντελώς το δεύτερο σκέλος, με αποτέλεσμα να αξιολογούνται με το ίδιο σκεπτικό οι επιχειρήσεις όλων των κλάδων και να ενισχύονται ομοίως, χωρίς την παραμικρή διάκριση. Με το σκεπτικό που εφαρμόστηκε το πρόγραμμα, χωρίς δηλαδή διακρίσεις ποιοτικών χαρακτηριστικών, δεν είναι καθόλου απίθανο, επιχειρήσεις, των οποίων η παρουσία στην αγορά βρισκόταν σε επικίνδυνη κατάσταση, λόγω προβληματικότητας του κλάδου ή του προϊόντος, να συνεχίζουν να βρίσκονται στην ίδια κατάσταση ακόμη και μετά την πραγματοποίηση σχετικών επενδύσεων. Πιστεύεται, ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχασε μία σημαντική ευκαιρία στο να αναδειχθεί σε έναν ουσιαστικό εργαλείο προώθησης συνειδητών επιλογών μίας συγκροτημένης βιομηχανικής πολιτικής.

Τρίτον, και το συγκεκριμένο πρόγραμμα δεν κατάφερε να ξεφύγει από έναν επαναλαμβανόμενο παραλογισμό, που πρώτα είχε εντοπιστεί στα άρθρα 23α και 23β των τελευταίων αναπτυξιακών νόμων, σε σχέση με τον χρόνο μέτρησης των επιτευχθέντων στόχων. Θεώρησε, ότι μεσούσης μίας επένδυσης και μάλιστα ολοκληρωμένου χαρακτήρα, όπου η επιχείρηση προσπαθεί να υλοποιήσει έγκαιρα το hard τμήμα της, θα ήταν σε θέση να επιτυγχάνει αύξηση των πωλήσεων της στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Η λογικότερη προσέγγιση, χρονικά, για την μέτρηση των στόχων θα έπρεπε να είναι ένα χρόνο μετά την υλοποίηση της επένδυσης, οπότε θα υπήρχαν και καταγεγραμμένη η συμβολή της στα οικονομικά αποτελέσματα των επιχειρήσεων.

Τέταρτον, η συμπεριφορά των επενδυτών δεν κατάφερε να ξεφύγει από την γνωστή αντίληψη "*...αποδοτική είναι η επιχείρηση που έχει καινούργια κτίρια και μηχανήματα*", παραγνωρίζοντας, σχεδόν πλήρως τη διαμόρφωση συνθηκών αποτελεσματικής λειτουργίας στα κρίσιμα σημεία της επιχειρηματικής τους λειτουργίας. Είναι χαρακτηριστικό, ότι οι δαπάνες για την οργάνωση και προώθηση των πωλήσεών τους, που εξ αρχής ήταν περιορισμένες, συρρικνώθηκαν έτι περαιτέρω κατά την υλοποίηση και ολοκλήρωση των έργων τους. Με βάση αυτά τα δεδομένα, θα μπορούσε να υποστηριχτεί, ότι η αντίδραση των επιχειρήσεων υπήρξε αρκετά αμυντική και δεν κατάφερε να αποκλίνει από γνωστές συντηρητικές συμπεριφορές.

Πέμπτον, η αγορά των συμβούλων επιχειρήσεων φάνηκε αρκετά ανέτοιμη για να έχει ενεργητική συμβολή στον θετικό αναπροσδιορισμό των επιδιώξεων των επιχειρήσεων. Προσέφερε χαμηλού επιπέδου υπηρεσίες, δεν κατάφερε να αντιληφθεί τον ουσιαστικό της ρόλο και, τελικά, μάλλον δυσπιστία δημιούργησε στην επιχειρηματική κοινότητα για την χρησιμότητα και την αποτελεσματικότητα του ρόλου της. Σε μία διαφορετική προσέγγιση, η συγκεκριμένη αγορά θα έπρεπε, με την απόδοσή της, να είχε δημιουργήσει συνθήκες γόνιμης

συνεργασίας με τις επιχειρήσεις, που θα εκτεινόταν σε έναν ευρύτερο χρονικό ορίζοντα, που θα εκτεινόταν πέραν της ολοκλήρωσης του προγράμματος και θα είχε χαρακτηριστικά μονιμότητας.

Σε γενικές γραμμές, το πρόγραμμα κατάφερε μεν να ενισχύσει το παραγωγικό δυναμικό των τεσσάρων Νομών, δεν κατόρθωσε, όμως, να διαμορφώσει μία διαφορετική αντίληψη στην επιχειρηματική αγορά για τις αποδεκτές από μία συγκροτημένη βιομηχανική πολιτική επενδύσεις.

Βιβλιογραφία

- ΑΕΔΕΠ (2001), "Έκθεση Ολοκλήρωσης Προγράμματος Ανασυγκρότησης Φθινουσών Περιοχών", Βόλος.
- Atkinson J. (1985), "Flexibility: Planning for an Uncertain Future", *Manpower Policy and Practice* 1.
- Atkinson J. και Gregory D. (1986), "A Flexible Future: Britain's Dual Labour Force", *Marxism Today*, 30/4.
- Best M. (1990), *The New Competition*, Cambridge: Polity Press.
- Castells M. (1984), *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-regional Process*, Oxford: Basil Blackwell.
- Cooke P. N. (1992a), "Computing and communications in the U.K. and France: innovation, regulation and spatial dynamics - an introduction", στο P. Cooke, F. Moulaert, E. Swyngedouw, O. Weinstein και P. Wells (επ.), *Towards Global Localization: the Computing and Telecommunications in Britain and France*, London: UCL Press, 1-18
- Επιλογή (2002), "Οι Νομοί της Ελλάδος - Η οικονομική και κοινωνική φυσιογνωμία των 52 Νομών και 13 Περιφερειών", Ειδική έκδοση, Αθήνα.
- Harvey D. (1989), " *The Condition of Post-modernity: an Inquiry into the Origins of Cultural Change* ", Oxford: Basil Blackwell.
- Harvey D. και Scott A., (1989), "The practice of human geography: theory and empirical specificity in the transition from Fordism to flexible accumulation", στο B. Macmillan (επ.), *Remodelling Geography*, Oxford: Basil Blackwell, 217-29.
- Jessop B. (1992a), "Fordism and Post-Fordism: a critical reformulation", στο M. Storper και A. J. Scott (επ.), *Pathways to Industrialization and Regional Development*, London: Routledge, 46-69.
- Καλογήρου Γ. (1998), "Ανταγωνιστικότητα: Θεωρητικές αναζητήσεις & Στρατηγικές απαντήσεις", στο Χ. Πιτέλης και Ν. Αντωνάκης (επ.), " *Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική* ", Τυπωθήτω, Αθήνα.

- Λυμπεράκη Α. (1991), *Ευέλικτη Εξειδίκευση. Κρίση και Αναδιάρθρωση στη Μικρή Βιομηχανία*, Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαδούλης Α. (2000), "Βιομηχανικά Συμπλέγματα σε κρίση - Η περίπτωση του Βόλου" (διδακτορική διατριβή), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας - Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- Πετράκος Γ. (1995), "Αναπτυξιακή Μελέτη Νομού Μαγνησίας", ΟΑΕΔ - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Piore M. και Sabel C. (1984), *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity*, Basic Books.
- Πιτέλης Χρ. (1997), "Ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής Βιομηχανίας και Βιομηχανική Στρατηγική στην Ελλάδα - Το μέλλον της Ελληνικής Βιομηχανίας", Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας 1994-99, Υπουργείο Ανάπτυξης, Αθήνα.
- Scott A. (1988), *New Industrial spaces*, London: Pion.
- Storper M. και Scott A. (1989), "The geographical foundations and social regulation of flexible production complexes", στο J. Welch και M. Dear (επ.), *The Power of Geography*, Boston MA: Unwin and Hyman, 21-40.
- Storper M. και Walker R. (1989), *The Capitalist Imperative: Territory, Technology and Industrial Growth*, Oxford: Basil Blackwell.
- Storper M. και Scott A. (1992), "Industrialization and regional development", στο M. Storper και A. Scott (επ.), *Pathways to Industrialization and Regional Development*, London: Routledge, 46-69.
- Yeung H. W. (1994), "Critical review of geographical perspectives on business organizations and the organization of production: towards a network approach", *Progress in Human Geography*, 460-490.
- Υπουργείο Ανάπτυξης (1997), "Οδηγός Εφαρμογής Προγράμματος Ανασυγκρότησης Φθινουσών Βιομηχανικών Περιοχών", Αθήνα.

